

per naturalem actionem alimentum, disseperaturque in partes, quae G 10^v
 per eandem actionem ad convenientia sibi loca utiles atque inutiles
 dimittuntur. Anadosis autem haec non facit. Nec enim disgregat
 utile ab inutili, nec aquosam a solidiore, nec grossum a tenui, quod
 5 digestionis proprium est, sicut nomen quoque ipsum ostendit. In diversas B 12
 enim oppositasque partes disseparare, discernere ordinareque significat.
 Sed quod per omnes digestiones alimentum utile iam affectum est, id
 singulis membris accommodat.

Permulum vero inter digestionem et distributionem atque accom- 3
 10 modationem, quam Cicero modificationem, ut diximus, nominat, Graeci
 autem anadosin, interesse pingue ingenium Cagis et bucinatorum suo-
 rum arrogantia nescio si unquam videre potuerit. Distributio enim
 atque modificatio totius in partes eiusdem rationis partitio est cum
 accommodatione. Digestio nec accommodationem habet nec partes
 15 eiusdem rationis, id est utiles partitur ac dividit, sed inutiles ab utilibus
 discernit et separat. Sic digeri humores ante purgationem praeparatoriis
 dicuntur, quoniam grossiores a tenuioribus secernuntur. Aut illi attenu-
 antur. Hi condensantur. Sic apostemata epithematibus etiam Celsus
 concoctionis suae oblitus digeri ait. Sic vina, sic mella non concocta,
 20 sed digesta dicuntur, quoniam insita naturalique actione aliae ipsorum
 partes ascenderunt excideruntque, aliae in fundum delatae resident,
 aliae medium tenent. Quare digestio, quamvis absque insito calore G 11
 non fiat, concoctio tamen non est. Nam rei, quae concoquitur, partes
 non secernuntur a tenuibus, crossae ac faeculentae a puris. Id vero B 12^v
 25 partes rei, quae digeritur, omnino patiuntur.

Sed quid hoc altius rimamur? Videant de his medici, quos penitus 4
 contemnit ac ut ignorantes rerum omnium despicit Cages. Nobis graecus
 sermo et Celsus, quem ipse imitari quidem conatur, sed non intelligit,
 satis superque faciet. Actionem in conficiendo cibo stomachi Graecorum
 30 prisci alii synepsesin, hoc est concoctionem, alii pepsin, id est digestio-
 nem, esse putabant. Verba enim rebus, sicuti oportet, non res verbis
 accommodabant. Celsus quendam Tarentinum, ut opinor — non enim
 certe memini — secutus, quoniam ille synepsesin stomachi iecinorisque
 actionem esse censebat, concoctionem id ipsum verbum de verbo ex-
 35 primens dixit. Cages, quid ipse arbitretur, alibi scribat nec Aristotelem
 in crimen vocet, quasi ille concoctionem nominavit actionem, de qua sermo
 est. Non enim synepsesin ille, sed pepsin dixit. Videte, videte omnes,
 qui Cagem forte legistis aut lecturi estis, quomodo cuncta sibi confun-
 duntur. Aliud dicit Celsus, aliud Aristoteles. Celsus concoctionem ac
 40 synepsesin esse arbitratur id, quod Aristoteles pepsin ac digestionem B 13
 esse censet, deceptus fortasse, quia digestionem coctio quaedam semper
 antecedit.

6 Ignoras, ignoras, o Cages, quid officium interpretis sit, quid hominis
 G 11^v sua scribentis. Hic sua exponit, ille aliena in aliquam linguam fideliter
 refert. Tu Aristotelem ad Celsi sententiam ignorantissime trahis et
 philosophiam eius in tuam vertere conaris et tua non Aristotelis legi
 efficere studes. In longe namque alienam rem Aristoteles inique abs 5
 te distorquetur. Meliores habet latina lingua philosophos, quam con-
 siliarii tui et tu sis. Ii rebus vocabula usu approbata tribuunt atque
 accommodant, idque ceteros facere hortantur, et non facientes indoctos,
 inanes, futiles, invidos, audaces, temerarios, leves, lucifugos, maledicos,
 monstrosos arbitrantur. Quas ob res crede nulli te umquam prudenti et 10
 tui ac tuorum dissimili satis facturum. Vident enim omnes, quam igno-
 rantissimus atque impudentissimus una cum omnibus tuis sis. Intelligunt
 non verborum te solum, sed rerum etiam multo magis esse innovatorem.
 Non sunt nescii, quo tendat tua haec atque tuorum petulantia. Aristoteli-
 cam disciplinam funditus, quantum in ipsa est, subvertit, philosophiam 15
 B 13^v radicitus ex usu hominum evellit. Non magis verba quam res novas
 inauditasque sub auctoritate Aristotelis promulgat. Quod utrum igno-
 rantia facias, an stultitia, vel potius utroque huiusmodi vitio animi,
 aliorum sit iudicium. Vide, quam prudens sis. Quae quadrigentorum,
 ut ipse scribis, annorum frequenti usu consuetudo trivit, ea tu revocasse 20
 ac in melius vertisse iactas. Nec illud Horatii te movet, quo ut ceteri
 praeter te omnes ad consuetudinem verba omnia refert:

G 12 «Multa, inquit, renascentur,» «si volet usus,
 quem penes arbitrium est et vis et norma loquendi.»

Plus tamen multo, quam profiteris, facere conatus es. Longe nam- 25
 que aliter accipere paene omnia non negas, quam nullus umquam acce-
 perit. Substantiam non dicis, quod Augustinus et Augustino vetustiores
 scribunt. Naturam, essentiam, constantiam pro substantia ponis. Pri-
 mum non vides, quam stultum sit generalissimum praedicamenti unius
 tot appellationibus nominare. Deinde cum singularia quaeque substantia 30
 sint, natura non sint, cum essentia de accidentibus quoque dicatur,
 substantia minime, cum constantia virtus vel convenientia sit, sub-
 stantia non sit, primi generis cognitio, quantum in te est, de medio
 B 14 per confusionem tollitur. Siderationibus, biliositatibus, concoctionibus
 Aristotelis referta, proh fidem hominum, volumina sunt, quamvis de 35
 hoc ultimo queri debeat. Nemo rectae namque homo popinae coquendi
 verborum amplectitur tantique facit, ut vix alio diverti queat. Sed de
 verbis seorsum satis, quamquam satis dici non possit.

21 Horatii G Oratii B | 30 appellationibus G appellationis B

23 Horat. Ars poet. 70. 71 sq.

Nunc quam perperam philosophi problemata intellexit, quantum-7, 1
que omnia depravavit, paucis ostendamus textus de suis quosdam
praeponentes et nonnumquam veteri traductioni conferentes, unde, duri-
ties quoque orationis suae atque obscuritas Carmentalis quanta sit,
5 intelligi forsitan poterit, et verba minime rebus accommodari facilius
apertiusque cognoscentur. Primum igitur problema statim, deinde, ut G 12^v
forte obtigerit, pauca e multis proponemus.

»Cur, inquit, exsuperantiae nimiae committendi morbos vim habe-2
ant? An quia vel excessum vel defectum efficiant?« O rudem atque
10 indoctum hominem et latinae linguae, in quam Aristotelem pervertit,
non convertit, penitus ignarum! Rei certae rationem quaerit Aristoteles,
et iste rem certiore subiunctivo expressit verbo scribens: »Cur exsu-
perantiae vim habeant committendi morbos.« Id in multis facit, in
nonnullis etiam verbo indicante usus est. Quod ostendit eum nil de B 14^v
15 compositione latinae orationis intelligere.

Doceamus ergo ipsum, quamvis ingratus sit, traductionesque nostras 3
etiam cum utilitate malevolorum atque invidorum defendamus, quamvis
non dubitem multos eam nobis gratiam relatores, quam Thales ille
Milesius postulabat. Nam quando ab eo quaerebatur, quaenam esset
20 pro doctrina merces deponenda, sic respondere solitus fuisse dicitur:
»Si profiteberis a nobis didicisse, dignam nobis mercedem reddideris.«
Quando igitur res certior est patetque per se, nec ipsam quasi ambiguam
suspendere scriptor velit, indicativo, quando autem incertior res est,
aut, quasi incertior sit, suspendendam scribens putet, subiunctivo uti-
25 mur modo. Cur ieiunas in die passionis Domini? Et quis eo die non
ieiunaret? Cicero in primo de finibus: »constituam, quid et quale sit G 13
id, de quo quaerimus«, et subdit: »quaerimus igitur, quid sit extremum.«
Et paulo post: »Hanc ego cum teneam sententiam, quid est, cur verear,
ne ad eam non possim accommodare Torquatos nostros?« Item: »Quae
30 fuerit causa, mox videro«, et subiungit: »Quid ex eo est consecutus?
Laudem et caritatem.« Sed nostris libentius utemur exemplis, tum
quia res per se patet, ut non nisi commonitione opus sit, tum quia facilius B 15
nobis ac brevius est. Cur fecisti heri sic? Et quare non fecissem? Cur
iam pridem ad me non venisti? Quia nihil erat, cur venire deberem.
35 Quando igitur quare, cur, quamobrem procedit, tunc indicativa oratio
rem esse certissimam monstrat et rationem quaeri significat, quare homo
est substantia, cur animal de homine praedicatur. Subiunctiva vero
contra ipsam rem ambiguitate nimia in oppositam negationem retor-

9 efficiant] efficiantur B | 17 malevolorum] malivolarum B | 18 Thales G Talles B

8 Theod. Probl. I 1. 415 a. | 21 Apuleii Flor. 18. (ed. Helm p. 37, 10) |
26 Cic. De fin. I 29. | 28 Cic. De fin. I 35. | 29 Cic. De fin. I 35.

Mohler, Kardinal Bessarion. III.

quet. Nam sicut qui dicit, cur homo animal sit, negare videtur hominem animal esse, sic qui respondet immo, cur homo animal non sit, negandi vim inclusam rursus negavit et ad affirmationem se retulit.

4 Quas ob res liquida Cages omnia paene philosophi problemata sub-
iunctiva oratione interrogando proponens in contrarium rapit. Nam cum 5
dicit: »Cur exsuperantiae committendi morbos vim habeant? Cur muta-
tiones morbos vel finiant vel committant?«, nec exsuperantias habere
vim ad committendos morbos nec mutationes ad finiendos vel com-
G 13^v mittendos orationis compositione ostendit. Videte, quaeso, qui eum
legitis, quomodo per ignorantiam aut potius amentiam cuncta evertit. 10
Nec enim abstrusum atque abditum est, quod dicitur, nec longis
B 15^v grammaticorum indiget institutionibus. Natura sic omnes loquuntur.
Nec qui aliter loquitur, rationis particeps esse videtur. Quod pueri
quoque vident, id Aristotelis interpretator Cages non videt. Disce
litteras, puer. Cur discam? Veni huc. Cur veniam? Noli ludere. Quare 15
non ludam? In omnibus enim his nullam esse rationem, quare discere,
venire, non ludere debeat, ostendit oratio. »An, inquit Cages, quia vel
defectum vel excessum efficiant?« Efficiant recte hic, quantum ad
orationis compositionem. »An« enim dubitandi apertius vim a superiore
compositione contraxit. Sed res universa subvertitur. 20

5 Deum testor et conscientiam meam nullo me moveri odio magis
adversus hos ignorantes quam veritate rerum et philosophiae amore,
quam evertere per ignorantiam et dementiam student. Neque convincior,
ita mihi Deus propitius felixque sit, ut vices iniuriarum reddam, sed
quia magnitudo ignorantiae atque stoliditatis suae tanta est, ut, qui 25
non dedignetur, praeter eorum similes sit nemo, nisi forte perversiones
suas nec legerit nec intellexerit. Ego autem cur dedignatione, quam
maximam possum capere, non afficiar, praesertim qui haec scribo, ut
G 14 non alios solum, verum etiam ipsos invidos malevolosque meos ad
meliora veraque litterarum studia philosophiaeque reducam? Ignoscere 30
B 16 igitur omnes lecturi debent. Nam si magistros, qui adolescentes, ut
discant, tum verbis, tum vero etiam verberibus vexant, laudibus non
parvis afficere consuevimus, cur ego in re tam necessaria nec minus
Cagi ac suis utili, nisi bestiale omnino ac indocile ingenium habeant,
veniam non impetravero? 35

6 Quis credat igitur, o amatissimi homines, cum interrogaverit
Aristoteles, cur res ab eo proposita sic fit, aut quare hoc vel illud ita
se habet, rei vel ipso sensu certioris — id enim problema est, ut diximus
— rationem statim sibi ipsi dubiam subiecisse? Non dico hoc, quia
ipse quoque homo non fuerit. Homo certe fuit, et se ipsum recte 40

4 liquida *scripsi* liquido G B | 12 loquuntur G locuntur B | 29 etiam B] G *om.* |
invidos B invidiosos G | malevolosque] malivolosque G B

6 Theod. Probl. I 1. 3. 415 a.

cognoscebat hominem esse, qui errare potest. Ideo nonnumquam, quasi ambiguitatem rationum videret, statim afferebat, utrum quia sic, an quia sic esset. Tu Cages fere in omnibus ipsum dubitasse ostendis, cum et res sensu notissimas ambiguendo proponas et rationes subiunctive, 5 id est dubie, subiicias. Quae res tum ab auctoritate scientiaque Aristotelis, ne dicam ab omnibus, qui mentis compotes sunt, tum ab officio docentis alienissimum est. Nonnumquam tamen Cages, quoniam nihil certius sciat, rationem verbo indicante subnectit, ut statim in secundo problemate: »An, quoniam causae, quae morbos committunt, adversae 10 inter se sunt«, quod etiam in proponendo per interrogationem facit. B 16^v Nam modo subiunctivo, nonnumquam indicativo, quasi nihil intersit, G 14^v varietatis causa utitur. Ita plura sunt vitia in sermone suo quam verba.

Propositiones igitur problematum, quia res vel sensu ipso patentes 7 proponuntur, ne subdubitasse quidem scriptor de rebus tam claris atque 15 dilucidis videatur, indicando proferendae, rationes quoque similiter omnes. Nam etiam quando »utrum« aut »an« praeponitur, res quidem ambiguae subiunctivo pronuntiantur. Quando certi quiddam subostendere volumus, eas indicando absolvimus. Utrum vis, faciam; id est alterum, quod certe vis, faciam. Utrum velis, faciam; hoc est alterum, quodcumque 20 volueris, faciam. Cicero in primo de finibus: »Utrum igitur percurri omnem Epicureorum disciplinam placet, an de una placet voluptate quaeri, de qua omne certamen est?« Idem in ultimo de finibus: »Utrum igitur tibi non placet, inquit, virtutis tantam vim esse, ut ad beate vivendum se ipsa contenta sit? An si id probas, ita fieri posse negas, 25 ut ii, qui etc.« Idem in eodem: »An ne hoc quidem Peripateticis concedis?« Terentius in Adelphoe: »an quicquam etiam est amplius.« Certius enim quicquam hic capitur, quod sequentia ostendunt quiddam amplius esse affirmantia. Respondetur enim: »verum amplius«. Praeterea Cicero ad Herennium ubi de genere deliberativo agit, »ut si consulat Hannibal, B 17 30 cum ex Italia Carthaginem accersitur, an in Italia permaneat, an G 15 domum redeat, an in Aegyptum profectus occupet Alexandriam«. Dicas haec, quae ambigua sunt, indicative et videbis aperte insaniam Cagis, qui haec indifferenter conscribit: ut si consulit Hannibal, an in Italia permanet, an domum redit, an in Aegyptum profectus occupat Alexan- 35 driam. Vides nihil huiusmodi oratione contineri. An non ipsae quoque aures iudicant huius sermonis barbariem atque inconstantiam?

17 Quando G Quas B | 23 virtutis] virtutisne *ed.* | 26 Adelphoe] adelphis G B | 28 verum G B vero *ed.*

9 Arist. Probl. α' 2. 859a, 7. ἢ ὅτι ἐναντία ἀλλήλοις τὰ τὴν νόσον ποιοῦντα. | Theod. Probl. I 2. 415a. | 20 Cic. De fin. I 28. | 22 Cic. De fin. V 77. | 25 Cic. De fin. V 93. | 26 Terent. Adelphoe 468. | 28 Terent. Adelphoe 469. | 29 Cic. Ad Her. III 2, 2.

- 8, 1 Talis est Cages ubique. Relativorum etiam constructionem penitus ignorat. »An, inquit, causae, quae morbos committunt«, et in tertio problemate »ut qui etiam bene valent«, et in aliis quam plurimis similiter. Ignorat enim relativa, si certum ac finitum quiddam referant, indicativo, si aliquid incertius aut generalius, subiunctivo coniungi. 5 Demosthenes, qui orator fuit maximus. Aristoteles, qui naturae secreta primus docuit in lucemque produxit. Hi, qui virtutem amant. Ii, qui litteras oderunt. Cicero ad Herennium: »principium, quod graece prooemium appellatur, et insinuatio, quae epodos nominatur.« Item: »Consecutio est, cum quaeritur, quae signa nocentis et innocentis consequi 10
B 17^v soleant.« Et in ultimo de finibus: »Non hi soli numerantur, qui Academici vocantur, Speusippus, Xenocrates, Polemo.« Idem in eodem: »Polycratem Samium felicem appellant. Nihil acciderit ei, quod nollet.«
G 15^v »At multis malis affectus. Quis negat? Sed ea mala virtutis magnitudine obruebantur.« Et paulo post: »nonne clamant sapienti plus semper 15 adesse, quod velit, quam quod nolit?«
- 2 Haec igitur, quam diximus, relativorum regula est, quae tamen rerum vi superatur. Nam si quando rem certam sub ambiguo propter modestiam vel alias causas proferre volumus, subiunctivo uti oportet, sicut contra, si generalius incertiusque aliquid ad certiora retrahendum 20 sit, indicativo uti ratio cogit. Quare naturam rei prius nosse oportet, deinde quid qualeque velis efficere, postremo ipsorum quoque relativorum consimilem naturam non ignorare. Cicero huius dabit exemplum ex tertio de finibus. »Ut enim, qui demersi sunt in aqua, nihilo magis respirare possunt, si non longe absunt a summo, ut iamiam possint 25 emergere, quam si etiam tunc essent in profundo. Nec catulus ille, qui iam appropinquat, ut videat, plus cernit quam is, qui modo est natus.« Prioris hoc sit exemplum. Aeneas vir pius fuit, quippe qui etiam
B 18 ad inferos, ut patrem videret, descenderit. Nam quoniam ad fabulam refertur, subiunctivo dicere necesse tibi est, si rationem sequeris. Quod 30 autem propter fabularum instabilitatem id competat, inde patet. Nam si vim fabulae alio lenieris verbo, utendum indicativo est. Quippe qui etiam ad inferos, ut patrem videret, dicitur descendisse. Modestiae vero causa Lucius apud Ciceronem in ultimo de finibus: »Et ille cum erubisset: Noli, inquit, ex me quaerere, qui in Phalericum etiam descen- 35
G 16 derim. Quo in loco ad fluctum aiunt declamare solitum Demosthenem.« Verum ut, quae ambigua, generalia incertaque aut sunt aut talia nos

12 Polemo] Palemo G B | 13 Polycratem G Policratem B | acciderit G B acciderat *edit.* | 28 Aeneas G Eneas B | 35 Phalericum] Falericum G B

2 Theod. Probl. I 2. 415 a. | 3 Theod. Probl. I 3. 415 a. | 8 Cic. Ad Herenn. I 4, 6. | 9 Cic. Ad Herenn. II 5, 8. | 11 Cic. De fin. V 7. | 13 Cic. De fin. V 92, 15 Cic. De fin. V 93. | 24 Cic. De fin. III 48. | 34 Cic. De fin. V 5.

videri volumus, subiunctivis semper verbis natura ipsa duce proferenda esse undique pateat, et contra, quae certiora sunt aut talia videri, opus sit indicativis, Terentianus Clinia ex Heauton timorumenon in medium producat. »Quia enim <incertum> est etiam, quid de se
5 faciat.« Et paulo post:

»miserum? quem minus crederem?
quia reliqui est, quin habeat, quae quidem esse in homine dicuntur bona?
parentes, patriam incolumem, amicos, genus, cognatos, divitias.«

Et Pamphilus apud eundem in Andria:

10 »Quod si ego rescissem id prius, quid facerem, si quis me roget,
aliquid facerem, hoc ut ne facerem. Sed nunc quid primum exsequor? B 18^v
Tot me impediunt curae, quae meum animum diversae trahunt:
amor, misericordia huius, nuptiarum sollicitudo,
tum pudor patris, qui me tam levi passus est animo usque adhuc,
15 quae meo cumque animo libitum est facere. Et ne ego adverser? hei mihi
incertum est, quid agam.«

Pudet me certe tantam Cagis imperitiam persequi potius, quam 9, 1
contemnere. Sed magnus quidem dignitate, quem honoris causa non
nomino, nescio cur non saturatus adhuc tot tantisque malis, quae
20 mihi auctore ipso praecipue innecta sunt, hunc etiam dicendi honorem,
si quem consecuti sumus, omni pacto nobis eripere conatur. Nam quam
primum Romam redii ac de iniuriis Cagis cum eo sum questus: Tacen-
dum est tibi, inquit, quoniam quantum egregii doctrina viri gregarios
atque indoctos superat, tantum ille te latine dicendo praestantior. Et G 16^v
25 nudiustertius cum ad defensionem meam aliquantulum traductiones
Cagis improbassem: Tace tu, inquit, quoniam quanto duo a viginti-
quattuor exceduntur, tanto interpretationes Theodori tuas excedunt.
Cumque ipse humiliter propter dignitatem eius, ut debeo, quomodo
id sciret, quaesierim: Quoniam, inquit, duobus annis ille convertit B 19
30 problemata, quae tu duobus mensibus pervertisti. Etsi ergo contem-
nendus Cages ut indoctus est, attamen non contemnendus, quia tantae
dignitatis auctoritate protegatur. Illud mirum est, quod idem aperta
utrumque fronte praedicat et illum improbum et nullius aestimationis
hominem esse et me, si ad eum conferas, penitus indoctissimum. Quare
35 hinc apertum facit non illius nec veritatis gratia, sed mei odio vehementius
perturbari. Nam nisi maxima perturbatione animi agitaretur, non
annos iam decem tot tantique incommoda mihi, quibuscumque modis

6 crederem G B orederes *edit.* | 11 exsequor] exequor G B exsquer *edit.* |
12 diversae G B divorsae *edit.* | 27 quattuor G quatuor B

4 Terent. Heaut. 188. | 6 Terent. Heaut. 192—194. | 10 Terent. Andria
258—264.

potuit, invexisset, quae omnia se facturum coram mihi ipsi saepius dixit. Memini, me Dius Fidius, excellentiam saepius suam mihi dicere, anteaquam Romam Cages venit, eum aliosque se ad Nicolaum pontificem, ut convertant, conducturum, ut qui putant aliquid interpretando valere, nihil se penitus scire cognoscant. 5

² Plura maioraque praetermitto, quorum auctoritas sua testis est. Haec tetigi, ut tandem aut finis huiusmodi adversus me animi G 17 potentis viri reperiatur, aut saltem, si quid commisi, quare per totam me vitam cruciari oporteat culpa cognita. Nonnihil certe mihi ipsi videbor solatii consecutus. Nam calamitates quidem inde maximae ortum B 19^v cepisse mihi semper patuit. Humanitas enim sua non verbis et rebus solum ostendit, sed etiam litteris suis ad me datis confirmavit. Non erat ergo contemnenda mihi Cagis imperitia, quin etiam maiorem in modum tanto timenda, quanto sub maiore latet patrono. Quamvis etiam illud ad scribendum hortatur, quod video communi utilitati, 15 cui semper servio, id opusculum nonnihil collaturum.

10, 1 Sed ut ad rem redeam, semper »utrum«, etiam »an« particula dubitandi vim habet. Quamvis in indicativo in quiddam certius res exit, in subiunctivo pendet semper et sensus et oratio. Utrum virtus, an vitium placet, non placet. Alterum enim horum placere certum est, 20 utrum currere, an sedere placeat. Non placet, quoniam est etiam aliud tertium. Hoc praeceptum inde quoque apertius fit, quia, si sciendi certitudo aut nesciendi ambiguitas accedit, alterum indicandi, alterum subiungendi verbo. Numquam aliter latine dicimus: scio, utrum vis. Scio autem, utrum velis, latine non dicitur. Contra: nescio, utrum velis, 25 dicitur. Nescio, utrum vis, non dicitur. Similiter non ignoro, an fecit. Et contra: ignoro, an fecerit, latine, ignoro autem, an fecit, et non ignoro, an fecerit, barbaramente dicuntur.

² Verum quoniam et exemplis et ratione, si »an« particula pro »e« B 20 G 17^v graeca problematum rationibus anteponitur, omnia everti demonstratum est, 30 quaeret forsitan aliquis, quaenam latina particula recte pro ea vel saltem sic, ut rebus non derogetur, scribi possit. Nam quam exponendi graeca in similibus locis solvendique vim habet, satis ex superioribus patet. Sed utrum latina »vel« particula, qua nos in eisdem utimur locis, vim istam habeat, quaerendum adhuc esse contendet. Imprimis 35 igitur neminem litteraturae deditum ignorare arbitramur multas »vel« particulam, qua de sermo nunc est, habere potestates. Sed inter alias exponendi quoque atque solvendi esse vocem nunc aperiamus. Manifestum est ergo, quoniam post interrogationem in respondendo praepositur, nihil eam aliud quam solutionem sequi ostendere. Cur cena 40

20 vitium G vicium B | 23 indicandi G indicanti B | 34 latina scripsi latine GB | 36 multas B multam corr. G | 37 potestates G potestatem B

supersedisti? Vel, quia crudior adhuc eram. Cur quotidie novos auctores legis? Vel, ut plura discam. Cur haec scribis? Vel, ut invidos deprimam meos; vel, ut multis prosim; vel, ut philosophiam ipsam, quam ignorantibus extinguere conantur, defendam. Quare Cicero pro Milone causam dixit? Vel, quia erat amicus Milo; vel, quia occidit inimicum. Nullam enim in his aliam habere virtutem potest, nec copulandi nec distinguendi nec quamcumque aliam excogitaveris. Solvendi ergo.

Sed exemplo etiam Ciceronis hoc ipsum confirmetur. In epistola enim ad Lentulum: »Mirum me, inquit, desiderium tenet urbis, in- B 20^v
 10 credibile meorum atque imprimis <tui>, satietas autem provinciae, vel quia videmur eam famam consecuti, ut non tam accessio quaerenda G 18 sit, quam fortuna metuenda, vel quia totum negotium non est dignum viribus nostris, qui maiora onera in republica sustinere et possim et soleam, vel quia belli magni timor impendet, quod videmur effugere, 15 si ad constitutum diem decedemus.« Hic Cicero cum desiderium urbis atque suorum mirum in modum brevi oratione, ut epistola licebat, amplificaverit, satietatemque provinciae ad illud usque sibi tempus commissae ostenderit, tres reddit rationes, cur tanta ipsum satietas tenebat, quareque tam miro urbis atque suorum desiderio afficiebatur. 20 Disiunctive dicet quispiam: non ignoro, quoniam nec, quantum singuli horum sciant, ignoro. Sed fieri non potest. Nam quae disiunctive capiuntur, praeter unum cetera omnia falsa sunt. Has vero rationes pro veris omnes Cicero scribit. Nec copulantur, vel quoniam non redeunt in unam, sed distinctae inter tres propositiones sunt, vel quoniam Graeci, 25 unde latina eloquentia derivata est, »e« particulam, quae in similibus locis ponitur, numquam copulative accipiunt. B 21

Verum, ut Cages, quomodo haec examinanda sunt, videat ceteri- 4 que non ignorent, illud addo aut ignorantem simul ac stultum fuisse Ciceronem, aut nullam hic fieri ab eo rationum disiunctionem, primum 30 dictu insanum esse, verum igitur alterum. Plurimum tibi confidis, dicet forsitan aliquis, qui demonstrationis argumentatione uteris ea in G 18^v re, quae longe a demonstrandi abest facultate. Scio, quid dico. Longe aliud meum iudicium est quam Cagis et patronorum suorum. Quid ceterorum omnes enim disiungi locum hunc Ciceronis conclamant? Qui sic 35 conclamant, omnes stulti atque ignorantes sunt. Quamobrem, quando- cumque facti sui aliquis rationem reddit, nullum habet locum disiunctio. Intellexistine? An nondum quidem? Subintelligo. Sed dic explanatius. Disiunctionem, inquam, natura repugnante nequeunt rationes illae

6 his G hiis B | 10 satietas] sacietas G B | autem *sec. edit.* ante G B | provinciae B provinciam G | 17 sacietatemque G B | 18 sacietas G B | 20 singuli B singulo G

9 Cic. Ep. ad famil. II 11, 1.

suscipere, quas ad comprobendam rem a se ipso factam aliquis adducit. Ideo si quis interrogaret, cur officio suo functus non sit, responderetque, vel quia valitudo adversa, vel quia maiores reipublicae curae impedimento fuerunt, nisi »vel« particulae solvendi vim attribueris, stulta penitus, immo nulla responsio erit, primum, quia in unum multas divi- 5
 B 21^v sim dictas rationes copulando reducere absurdum est, et quando unica ratio vel particula praeposita dicitur. Quod saepe invenitur, quia poterit ad copulativam reduci. Id pro veritate dico. Nam si quis contra contendat, sciat se nihil adversus me afferre, qui »vel« particulam post interrogationes posuerim. Cui copulandi ius apte profecto accommodari 10
 G 19 non potest, disiungendi autem nequaquam, et id est, quo dementia multorum detegitur. Videtur enim, qui sic dicit, nescire ipse, cur quicquam faciat aut cur quoquam afficiatur, quod ab homine non expertae mentis longe alienum invenitur.

5 Miro et incredibili urbis atque suorum desiderio provinciaeque 15 satietate teneri se Cicero scribit. Addit rationes, quare. Et erit aliquis adeo mentis expertus, ut quod ne puer quidem diceret, id a Cicerone, inquam, id nedum cogitatum, sed scriptum etiam perpetuae traditum memoriae contendat? Ego quidem, quantum hac in re natura possit, duplici periculo didici. Rogatus enim ab indocto penitus homine, quo 20 irem: Aut in apostolicum, inquam, tabularium — sic enim nunc cancellariam nomino — aut in forum piscatorium, magno ille cachino ex contemptu primum, deinde manibus ex admiratione collisis: Quid tu? exclamavit! Nescis, quo te pedes ferant? Sedulo etiam minori filiulae meae, quae adhuc annos infantiae vix exivit — sextus enim annus 25
 B 22 hic sibi est —, ad cenam me vocanti, nolle cenare respondi. Curque ita? interrogatus: Quia, inquam, aut non famesco aut caput doleo. Cumque id saepius fecissem: Ergo tu ipse, ridens puella subiecit, ignoras, cur cenare nolis? Miserum Ciceronem, qui, quae natura duce puellae sciunt, ea ipse ignoravit! Nescio profecto, quid de contra contendentibus 30 dicendum cogitandumve sit, qui cum se in <in>audito miroque ingenii flumine ac scientiarum cumulo quasi deos circumspici putant, vel puellis hebetiores inveniuntur.

6 Verum ut in summam redigamus, tres esse praecipue potestates
 G 19^v »vel« particulae tenendum est: disiunctivam, quae communissima est, 35 copulativam, expositivam sive rationalem, quam tunc maxime solutivam nuncupare licet, quando interrogationi redditur. Harum altera facile comprehenditur, si nullam rationis vim praecedentibus accommodat, sed solummodo cumulum facit. Altera statim se ostendit seque ipsam declaravit, cum rationem, qua quae ambigua sunt, certiora 40 redduntur, in medium citet. Prioris hoc Terentianum exemplo sit:

1 comprobendam G comprobandum B | 7 quia] qui G qui B | 26 cenam, cenare B caenam, caenare G | 33 hebetiores G ebetiores B

»Nam ista quidem contumelia est,
hominem amicum recipere ad te atque eius amicam subagitare«,
vel: »heri in vino quam immodestus fuisti.«

Nulla enim ratione quasi ambiguum sive infirmum, quod ante-
5 cessit, confirmatur. Sed ad contumeliam immodestum etiam in vino B 22^v
fuisse ostendit, et sic multitudine Pamphilus criminum acrius castiga-
tur. Posterioris ex eadem Heauton timorumenon Clitipho nobis ex-
emplum proferat:

10 »Nulla est tam facilis res, quin difficilis siet,
quam tu invitus facias. Vel me haec deambulatio,
quamquam non laboriosa, ad laborem dedit.«

Nihil aliud accedit, sed praecedens, quoniam ambiguum esse poterat,
exemplo sui ipsius ut ratione apposita corroboratur. Quod expressius
erit, si pro vel »nam« particulam posueris. Quid plura, si vel in »aut«
15 commutabis. Iam senties, quam absurda propter disiunctionem, quam
horrida ipsarum etiam iudicio aurium omnia videantur. »Mirum me G 20
desiderium tenet urbis, incredibile meorum atque imprimis <tui>,
satieta autem provinciae.« Cur, aliquis obiiciet? »Aut quia videmur,
inquit, magnam famam consecuti«, »aut quia totum negotium non est
20 dignum viribus nostris, aut quia belli magni timor impendet.« Nemo
est profecto, qui si, cum legit, accommodationem verborum ad res
ipsas considerat, huius orationis inconstantiam et levitatem non videat.

Est et quarta huius particulae potestas, qua et poëtae nonnumquam 7
et historici, quamvis rarius, utuntur. Vel enim pro saltem quidam
25 scripsisse inveniuntur. Phylotas pro se causam dicens hac ratione utitur B 23
apud Quintum Curtium, virum in dicendo longe praestantem, nisi
fragmentati mendosique libri multum sibi derogarent. »Cur rem delatam
ad te tacuisti? Quid tam securus audisti? Hoc, qualecumque est, con-
fesso mihi, ubicumque es, remisisti. Dexteram tuam amplexus, recon-
30 ciliati pignus animi dedisti. Convivio quoque interfui. Si credidisti
mihi, absolutus sum, si pepercisti dimissus. Vel iudicium tuum conserva.«
Longiores sumus, quia res ita flagitat, cum et docere et malevolis atque
invidis respondere et interpretationes nostras, ne potentia nonnullorum
iniuriaque oprimentur, defendere ipsaque Aristotelis problemata prote-
35 gere cogamur.

18 autem sec. edit. ante G B | 19 negotium G negocium B | 29 amplexus sec.
edit. amplexo B | 30 pignus animi B] G *trp.* animi pignus | dedisti G B] edit. om. |
credidisti B credisti G | 32 malevolis] malivolis G B

1 Terent. Heaut. 565 sq. | 3 Terent. Heaut. 519. | 9 Terent. Heaut. 805—807. |
16 Cic. Ep. ad famil. II 11, 1. | 18 Cic. Ep. ad famil. II 11, 1. | 27 Curt. Hist.
Alex. VI 10, 11 sq.

11, 1 Nunc, quomodo per ignorantiam intelligendi Aristotelis viam statim incipiens clausit, attentius oro considerate, qui legitis. Vel, quia excessum
 G 20^v defectumve faciunt, quod aegrotatio erat, scriptum reliquit Aristoteles, et his paene verbis vetus interpretator traduxit. Quibus genus aegrotationis expressisse se, ut statim in sequenti problemate totam absolvat 5 definitionem, philosophus aperte significavit. Solet enim, quod omnes sciunt, qui vel parum ei familiares, ut sic dixerim, sunt, hoc dicendi modo uti, quando definitionem rimatur. Ideo etiam hic, quod aegrotatio
 B 23^v erat, inquit. Primum ergo admonuit, quod a genere solutio data est; deinde, quod genus morbi excessus aut defectus est. Nam cum sanitas 10 mediocritas sit, recte alterutrum extremorum morbi genus esse dicitur. Genere igitur expresso ceteras quoque definitionis partes statim in secundo problemate scrutatur. Quattuor enim ordine ponit: excessum qualitatum sub appellatione vini et aquae, excessum saporum cuiusque humoris sub appellatione falsi, excessum repletionis aut inanitionis sub 15 appellatione cibi et famis. Ut talem hinc aegrotationis definitionem colligemus, aegrotatio est excessus aut defectus primarum qualitatum aut saporis cuiusque humoris in corpore aut repletionis aut exinanitionis. Sed haec marginalibus scholiis dicta nobis latius sunt.

2 Cages autem illam Aristotelis clausulam, quae aegrotatio erat, quae 20 nos admonet, quod definitio morbi primis duobus problematibus edita est, sic interpretatus est: »Qua quidem re morbum consistere certum
 G 21 est.« His verbis nemo sane ad investigandam hic morbi definitionem monetur. Ita enim omnia confundit, ut Aristoteles hebetis fuisse ingenii videatur. Sua certe potius quam Aristotelis tradit, idque praedicare prae 25 magnitudine impudentiae non veretur. Sic enim in calce praefationis
 B 24 praescribit: »Verum, quoniam rationes illas Aristotelis compressas, argutas parum moderari excolique patientes nos conspectius, ut arbitror, ad latinas aures explicavimus.« Et paulo post: »Et nisi pleraque interpres emendet, in vanum mea sententia laboraverit.« Tu, tu Cages audes 30 compressas argutasque Aristotelis rationes excolere atque interpretando explicare, id est dilucidius atque latius exponere. O amentem furiosumque hominem! Non te solum, sed multo magis, qui te animo poterint aequo perlegere! O inflatos sua opinione homines, qui Aristotelis philosophiam parte posse perdere opinati sunt! Fidus interpres, quae Ari- 35 stoteles dilucide scripsit, ea dilucide, quae ambigue aut obscure, ea similiter traducit. Sic enim pro ingenio quisque suo singula examinabit. Si vero nonnulla obscura liquide tibi patere putas aut ambigua tibi

3 defectumve] defectumine G defectum ne B | 6; 8; 12; 16; 21; 23 definitionem et similia] diffinitionem G B | 13 quattuor G quatuor B | 14 vini] vim G B | 24 Aristoteles] Aristotelis B | 32 dilucidius] dillucidius G B | 36 dilucide] dillucide G B

13 cf. Arist. Probl. α' 2. 859a, 6. ὑπερβολαῖς γὰρ ἰώνται οἴνου ἢ ὕδατος ἢ ἀλμυρῆς ἢ σίτου ἢ λιμοῦ. | 22 Theod. Probl. I 1. 415a. | 27 Theod. Probl. Praef.

certiora esse ducis, in marginibus, sicuti nos facere consuevimus, quae sentis, scribe nec tua cum alienis commisce. Ita enim et Aristoteles integer erit, et sententia tua non erit ignota. Nunc quid facis? Derogas Aristoteli. Multa de suis quasi maledicta tollis. Multa addis. Multa G 21^v
 5 commutas. Et quae non intelligis, quasi mendosa sint, emendas. Quae non pauca sunt. Sic enim ais: »Et nisi pleraque interpres emendet, in vanum mea sententia laboraverit.« Pleraque tu mendosa emendasti? B 24^v
 Minime. Sed multis emendatis mendam commisisti.

Quod ita esse si videre gliscitis, quartum statim, quartum inquam, 12, 1
 10 problema, quaeso, legite omnes, qui veritatis et philosophiae studiosi estis atque amici. Legite priscam traductionem, quae ut verbis barbara, ita sensu integerrima est. Quartum sic nos interpretati sumus: »Quare immutationibus temporum uti oportet vomitu? Vel, ne conturbatio fiat. Superfluitates enim propter mutationes diversae gignuntur.« Hunc
 15 sensum sincerissime, quamvis alienioribus verbis, id est minus latinis, vetus quoque interpretatio reddit. Sic Aristoteles scripsit. Sic ratio postulat. Variarum namque, ait, in stomacho diversarumque immutationibus temporum superfluitates redundant. Unde sequitur vomitu esse utendum. Sed Cagem quoque audiamus. »Cur, inquit, vomitus, cum tem-
 20 pora immutantur, citari minime debeant? <An> ne conturbatio redundet, cum varia excrementa materiae inutilis ex mutandi ratione proveniant. Unde fit, ut cibum etiam alii parum concoquant, alii parum cupiant.«

Videtur, videtur, quam aperte facit, quod se facturum et quidem 2
 in plerisque praefatus est. Videtur, quam aperte Aristoteli contradicit.
 25 Philosophus, quia variae propter mutationem temporum in stomacho superfluitates redundant, vomitu utendum censet. Cages negat. Utrum B 25
 hoc est emendare, o optime omnium tu, patronis solummodo tuis ex- G 22
 ceptis, an mendosum falsumque omnino et legentibus, credentibus
 30 addidisti problemati? Nam etsi similiter in aliis quoque multis factita-
 tum hoc tibi est, a prolixitate tamen problematum additiones tuas posse tegi forte putasti. Hic vero quomodo non fuisti veritus, ne brevitatis
 problematis multa esse abs te addita patefaceret? Vel videlicet, quia
 id te in plerisque facturum praefando statim iactasti. Videte, videte
 35 omnes veritatis amici, quid inflati superbia homines, quid elata super-
 cilia, quid erectae cervices, quid tumentia colla, quid circumspicientes
 oculi, quid denique faciunt, qui se deos esse credunt, quique ferre
 nequeunt, quod a ceteris quasi dii non coluntur, si multa addere, multa

2 tua] tuam G B | 13 vomitu G vomiti B | 20 <An> sec. edit.

6 Theod. Probl. Praef. | 12 Georg. Trap. Probl. cf. Arist. Probl. α' 4. 359a, 25—27. Διὰ τί ἐν ταῖς μεταβολαῖς τῶν ὥρων ἐμέτοις οὐ δεῖ χρῆσθαι; ἢ ἵνα μὴ γένηται συντάραξις διαφόρων γινομένων τῶν περιττωμάτων διὰ τὰς μεταβολάς. | 19 Theod. Probl. I 4. 415 a b.